

TÍTOL: **El Photovoice com a eina didàctica per treballar les violències
masclistes a l'aula**

AUTORIA:

Jordi Bonet-Martí
Departament de Sociologia /Facultat d'Economia i Empresa
Universitat de Barcelona
Jordi.bonet@ub.edu

Barbara Biglia
Departament de Pedagogia /Facultat d'Educació
Universitat Rovira i Virgili
Barbara.biglia@urv.cat

Aloe Cubero Pajares
Departament de Pedagogia/Facultat d'Educació
Departament / Facultat
Aloemaria.cubero@urv.cat

1. RESUM:

En aquesta comunicació s'exposen els principals resultats del projecte internacional d'innovació docent PhV_SeGReV que té per objectiu la incorporació del Photovoice com a metodologia per treballar les violències masclistes en l'aula universitària. El Photovoice és una metodologia de recerca-acció que utilitza la imatge i la narrativa. En el projecte s'evidencien les seves possibilitats com a eina per a l'aprenentatge, sensibilització i prevenció sobre les violències masclistes a la Universitat

2. ABSTRACT:

This paper presents the main results of the international teaching innovation project PhV_SeGReV, which aims to incorporate Photovoice as a methodology to work on gender violence in the university classroom. Photovoice is an action-research methodology that uses images and narrative. The project shows its possibilities as a tool for learning, awareness and prevention of gender violence at the University.

MILLORA DE LES EXPERIÈNCIES D'APRENTATGE: TRANSFORMACIÓ I REPTES

3. PARAULES CLAU: 4-6

Photovoice, violències masclistes, innovació docent, feminisme, interseccionalitat

4. KEYWORDS: 4-6

Photovoice, gender based violences, teaching innovation, feminisme, intersectionality

5. DESENVOLUPAMENT:

El projecte d'innovació docent Transversalitzant les sensibilitats cap a les violències sexuals i de gènere a les universitats a través de la pràctica del Photovoice - PhV_SeGREV (Ref. 2020 INDOV 00003) ha consistit en una recerca acció participativa amb perspectiva feminista (Biglia i Bonet, 2017), que ha tingut com a objectiu principal la coproducció de recursos gràfics i textuais de manera col·lectiva, entre el professorat i l'alumnat. El projecte tenia per objectiu explorar de quina manera l'ús de metodologies docents innovadores podia facilitar la incorporació de l'abordatge de les violències sexuals i de gènere (VSdG) com a part del currículum acadèmic a les assignatures de Ciències Socials i de l'Educació.

En aquest sentit, s'entenen les VSdG dins la universitat en un sentit ampli, que englobava "totes les violències originades pel privilegi simbòlic i material de la masculinitat tradicional (i la seva naturalització)" (Biglia i altres 2022 : 5) i alhora, com un problema estructural dins la institució acadèmica, que requeria d'accions innovadores educatives orientades a garantir la seva prevenció i erradicació (Biglia i Jiménez Pérez, 2018). Per fer-ho, vam escollir el Photovoice com a eina didàctica. El Photovoice neix com una metodologia de recerca-acció que utilitza fotografies i narratives amb la finalitat d'impulsar processos de diagnòstic i de transformació comunitària (Wang i Burris, 1997). La nostra proposta d'innovació docent consistia en incorporar-la com a metodologia docent a l'aula, per tal de contribuir a la sensibilització en VSdG, tant en el professorat com en l'alumnat, partint dels treballs desenvolupats per Banyard, Herrington, Hopfauf, Simon i Shroll (2022) i que han servit de base als diferents articles que hem publicat en el marc del projecte (Araiza y Garrido, 2022; Garrido, 2022, Biglia y Cubero, 2002).

El projecte s'ha desenvolupat a partir d'un equip internacional on hi han participat investigadores i alumnat de diferents països Catalunya, Espanya, Austràlia, Sud-àfrica i Mèxic. Així mateix, el projecte ha adoptat una mirada transdisciplinar, en tant ha inclòs especialistes en diferents camps acadèmics: educació, psicologia, antropologia, salut, sociologia, filologia, comunicació i ciències polítiques.

Aquest equip de treball internacional ha contribuït a la recerca acció a través de 3 línies de treball interconnectades:

(1) La coordinació en el disseny i implementació del projecte d'innovació docent,

MILLORA DE LES EXPERIÈNCIES D'APRENTATGE: TRANSFORMACIÓ I REPTES

- (2) La investigació-acció desenvolupada dins les aules, tant d'elaboració com de discussió dels materials elaborats per altres estudiants.
- (3) la difusió/difracció de materials i recursos didàctics al voltant de l'experiència.

El desenvolupament del projecte ha permès elaborar un conjunt de recursos pedagògics sobre l'ús del Photovoice, com a eina de treball de les VDDG a l'aula. Entre aquests recursos, s'han elaborat de cinc vídeos formatius per a docents universitàries i que es troben disponibles a

<http://www.innovaciondocentegenero.eu/photovoice/ca/materials-didactics/>

A més a més, mitjançant el disseny col·laboratiu desenvolupat en les dinàmiques de classe, i a través dels aprenentatges obtinguts de l'avaluació d'experiències prèvies, s'han implementat dos processos de COIL (Collaborative Online International Learning) que s'han realitzat a Catalunya, el País Basc, Mèxic i Argentina per a l'elaboració de les fotonarratives. També, s'ha elaborat una guia docent d'ús del Photovoice a l'aula que està disponible en tres idiomes (català, castellà i anglès):

http://www.innovaciondocentegenero.eu/photovoice/wp-content/uploads/2022/09/PhV_SeGRV_GuiaDocent.pdf

Finalment, i com a resultat del projecte també s'ha desenvolupat una exposició en línia de les fotonarratives elaborades per l'alumnat, prèvia obtenció del seu consentiment, i que es troba disponible a:

<http://www.innovaciondocentegenero.eu/photovoice/ca/exposicio-virtual/>

MÈTODES

Després de presentar les diferents accions desenvolupades en el marc del projecte, volem centrar-nos en l'avaluació de la implementació de les experiències COIL, que van ser avaluades a través de la creació de dos qüestionaris en línia creats mitjançant un CAWI (Computer-assisted web interviewing) a través de Limesurvey. El primer qüestionari (d'ara en endavant, COIL) estava orientat als i les estudiants que havien experimentat el Photovoice en el marc del COIL, i que van elaborar fotonarratives associades a les violències de gènere a la universitat; mentre el segon qüestionari (d'ara en endavant disseminació), estava orientat als i les estudiants que van assistir a les activitats de debat, consistents en la presentació per part dels i les estudiants participants en el COIL de les fotonarratives realitzades, i en el debat posterior amb la resta d'alumnat participant. Ambdós qüestionaris eren de resposta voluntària, i en el primer (COIL) es van recollir 26 respostes i en el segon (disseminació) 62 respostes. Ambdós qüestionaris es van passar durant el més d'abril de 2022.

RESULTATS

En primer lloc, s'evidencia un elevat nivell de satisfacció amb el desenvolupament de la pràctica (veure figura 4) tant pels estudiants COIL (9,7) com pels que van participar a les activitats de disseminació (8,9), si bé la puntuació és significativament superior en els estudiants COIL, que van participar en la pràctica

MILLORA DE LES EXPERIÈNCIES D'APRENTATGE: TRANSFORMACIÓ I REPTES

d'elaboració de fotonarratives. Alhora, també s'evidencia com l'alumnat considera que la pràctica estava correctament emmarcada en el contingut de l'assignatura, així com un elevat grau de satisfacció amb els aprenentatges rebuts, tot i que un cop més la puntuació és més alta en el grup COIL (9,8) que en el grup disseminació (8,8). En segon lloc, en quant a competències i coneixements adquirits (veure figura 5), s'evidencia que mentre els i les estudiants COIL valoren molt sobretot aquelles competències que els han servit per reflexionar i intercanviar experiències amb la resta de companys (78,3%) i adquirir noves perspectives i punts de vista (60,9%); l'alumnat que ha participat en la disseminació, tot i valorar també aquests dos aspectes, (61,9% i 42,9%), valora també que el Photovoice els ha servit sobretot per ampliar coneixement sobre les VSdG a la Universitat (42,9%) i de prendre consciència del problema (14,3%).

Finalment, alhora de valorar la utilitat percebuda de la pràctica del Photovoice (veure figura 6), s'evidencia que mentre l'alumnat COIL valora sobretot que la producció de fotonarratives els ha servit sobretot per facilitar la visibilització d'una problemàtica oculta (60,9%), l'alumnat que va participar en la discussió valora sobretot que el fet que la problemàtica abordada se centri en un problema present en les persones joves (70,3%).

Tal i com evidencien els nostres resultats, la satisfacció de l'estudiantat en l'ús de la tècnica de photovoice és elevada (superior a 8,5) tant pel que fa referència al que participa de l'elaboració de les fotonarratives, com al que participa del debat i discussió de les mateixes. En aquest sentit, considerem que ambdues formes de treballar el Photovoice poden ser adequades a classe, i ambdues faciliten formes de co-aprenentatge. D'altra banda, destaquem que no hi ha cap resposta que consideri que no li ha servit de res participar en la producció o posterior discussió de fotonarratives.

Així mateix, s'evidencia com les diferents formes de participar en el projecte potencien coneixements i competències diferents: així, l'estudiantat que ha participat en la producció de fotonarratives valora sobretot els aspectes procedimentals-competencials, el grup que ha participat en el debat sobre les fotonarratives, valora els aspectes cognitius.

Finalment, ambdós grups consideren d'utilitat la incorporació del Photovoice a l'aula, si bé el grup COIL valora més l'àmbit substantiu (donar visibilitat a una problemàtica oculta) i el de discussió la proximitat amb la temàtica (el fet de ser una problemàtica present dins les persones joves).

En conclusió, considerem que el Photovoice pot resultar una eina que permeti treballar l'abordatge de les VSdG a l'aula, i que aquest treball pot fer-se tant a través de la producció directa de fotonarratives com també a través de la creació d'espais de debat i interacció amb les fotonarratives produïdes per altres grups d'alumnes.

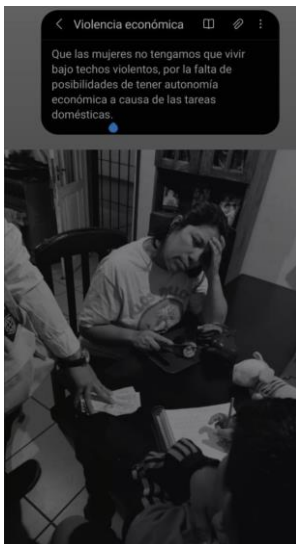

MILLORA DE LES EXPERIÈNCIES D'APRENTATGE: TRANSFORMACIÓ I REPTES

5.1. IMATGE 1

5.2. IMATGE 2

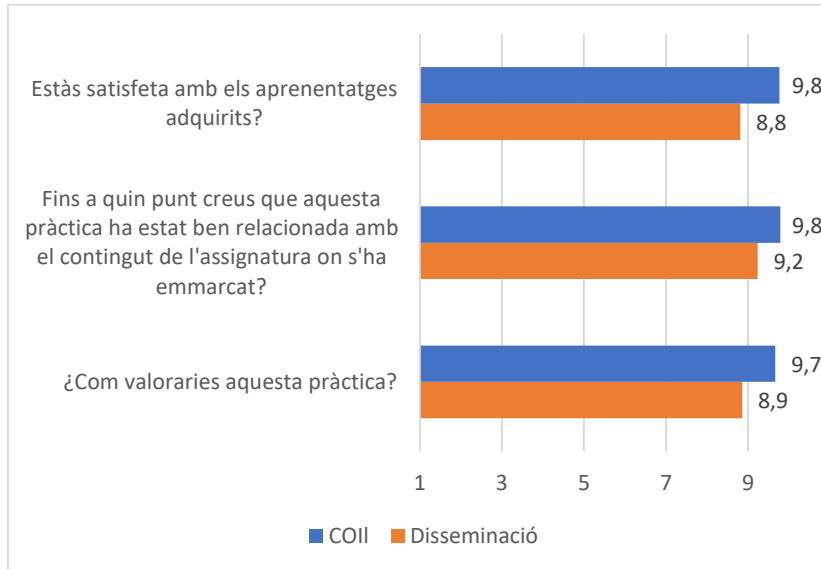
5.3. IMATGE 3

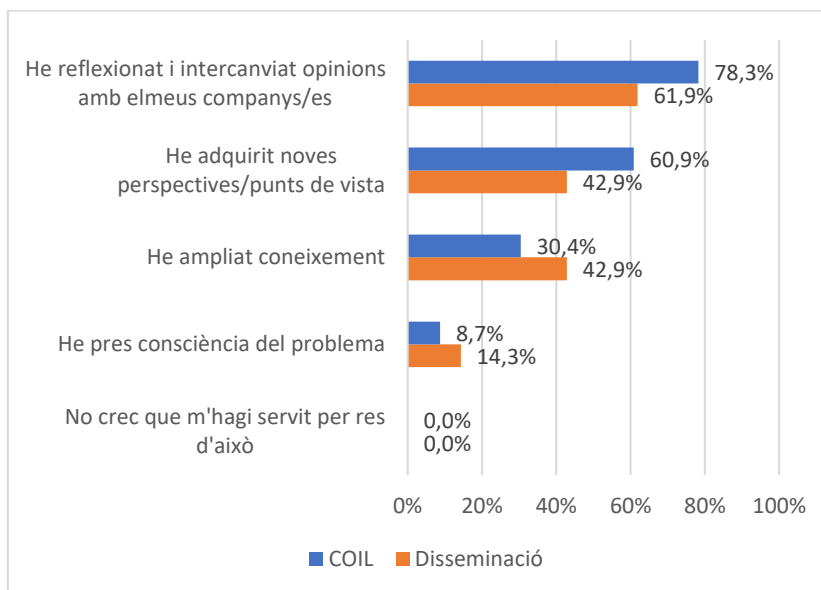

MILLORA DE LES EXPERIÈNCIES D'APRENTATGE: TRANSFORMACIÓ I REPTES

5.4. FIGURA 1

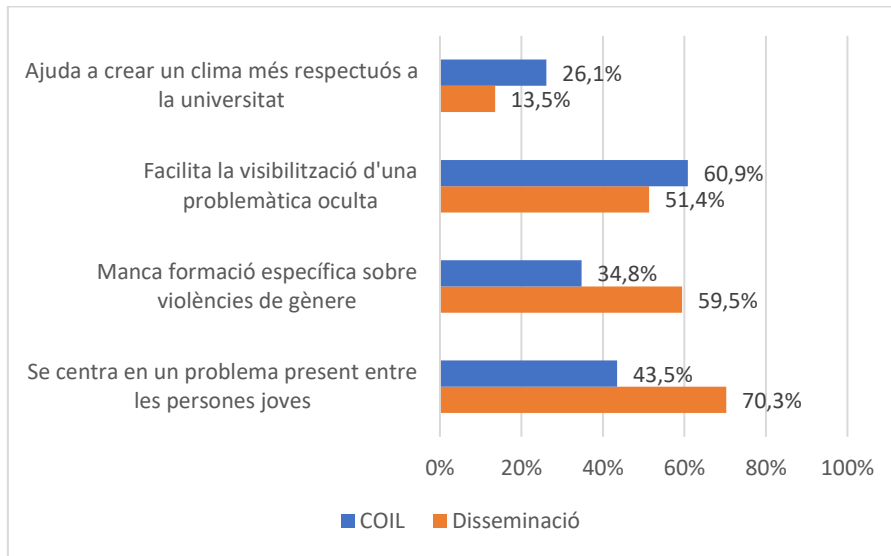
5.5. FIGURA 2

MILLORA DE LES EXPERIÈNCIES D'APRENTATGE: TRANSFORMACIÓ I REPTES

5.6. FIGURA 3

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES:

Araiza, A., & Garrido, R. (2022). "Recomendaciones éticas para el trabajo con Photovoice y Violencias Sexuales y de género". [Video file]. YouTube. <<https://youtu.be/uWBMsuxYTMk>>

Banyard, V.; Edwards, K.; Herrington, R.; Hopfauf, S.; Simon, B., y Shroll, L. (2022). "Using photovoice to understand and amplify youth voices to prevent sexual and relationship violence". *Journal of Community Psychology*, 50(1), 90-110. <https://doi.org/10.1002/jcop.22495>

Barjola, N.; Fuente Vázquez, M., y Rodó-Zárate, M. (Coord.). (2021). *Violències masclistes en l'etapa juvenil a Catalunya*. Generalitat de Catalunya.

Biglia, B. Y Bonet Marti, J. (2017) DIY: towards feminist methodological practices in social research. *Annual Review Of Critical Psychology (Online)*, 13(), 1-16

Biglia, B., y Jiménez-Pérez, E. (Coord.). (2015). *Jóvenes, género y violencias: hagamos nuestra la prevención: Guía de apoyo para la formación de profesionales*. URV.

MILLORA DE LES EXPERIÈNCIES D'APRENTATGE: TRANSFORMACIÓ I REPTES

Biglia, B., y Jiménez Pérez, E. (2018). "Respuestas formativas radicales para abordar un problema estructural y capilar". En *Mujeres y Universidad* (sin cifras): la violencia invisible (pp. 149-166). Neopàtria.

Biglia, B., y San-Martín, C. (2007). *Estado wonderbra: entretejiendo narraciones feministas sobre las violencias de género*. Virus.

Biglia, B.; Luxán, M. L., y Jiménez, E. (2022). "Evaluación feminista de formaciones en violencias de género: una propuesta situada" *Política y Sociedad*, 59(1), 3. <<https://doi.org/10.5209/poso.75990>>

Cagliero, S., Ruíz, A. & Bonet, J. (2022). "Abordando distintas tipologías de violencias de género a través del photovoice en el aula" [Video file]. YouTube. <<https://youtu.be/bcCXLEvMWPo>>

Chio, V. C. M., y Fandt, P. M. (2007). "Photovoice in the diversity classroom: engagement, voice, and the «Eye/I» of the camera". 94

Barbara Biglia, Aloe Cubero (coords.) *Journal of Management Education*, 31(4), 484–504. <<https://doi.org/10.1177/1052562906288124>>

Cooper, C.; Sorensen, W., y Yarbrough, S. (2017). "Visualising the health of communities: using photovoice as a pedagogical tool in the college classroom". *Health Education Journal*, 76(4), 454–466. <<https://doi.org/10.1177/0017896917691790>>

Cubero, A. (2021, 5 de marzo). *Formación píldora photovoice. Teoría y ejemplos* [Archivo de vídeo]. YouTube. <<https://youtu.be/4k8NqVrXznk>>

Cubero, A. & Biglia, B. (2022). "¿Por qué el photovoice es una buena técnica para trabajar las violencias de género?" [Video file]. YouTube. <<https://youtu.be/p1MhNwrEeN0>>

Cubero, A. & Garrido, R. (2022). "Photovoice: definición, marco conceptual y pasos". [Video file]. YouTube. <<https://youtu.be/n10HEGfwoB0>>

Garrido, R. (2022). "Photovoice, a participatory action-research method based on art". En P. Crawford y P. Kadetz (Eds.), *Encyclopedia of Health Humanities*. Palgrave Macmillan. <<https://doi.org/10.1007/978-3-030-26825-1>>

MILLORA DE LES EXPERIÈNCIES D'APRENTATGE: TRANSFORMACIÓ I REPTES

Hergenrather, K. C., Rhodes, S. D., Cowan, C. A., Bardhoshi, G., & Pula, S. (2009). "Photovoice as community-based participatory research: A qualitative review". *American journal of health behavior*, 33(6), 686-698.

Luxán, M.; Biglia, B., y Azpiazu, J. (Eds.). (2018). *Violencias sexuales: una asignatura pendiente: guía para afrontar las violencias sexuales en las universidades*. Universidad del País Vasco.

Rodríguez E.; Calderón, D.; Kuric, S., y Sanmartín, A., (2021). *Barómetro Juventud y Género 2021. Identidades, representaciones y experiencias en una realidad social compleja*. Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud, Fad. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5205628>

Wang, C., y Burris, M. A. (1997). Photovoice: Concept, methodology, and use for participatory needs assessment. *Health Education & Behavior*, 24(3), 369-387.